

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.111:004:338.242.4.025.12

Жукова Л.М., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Жукова Л.М. Цифрова економіка як об'єкт державного регулювання. У статті розглянуто пріоритети державної політики у напрямі розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки в Україні. Визначено, що впровадження в українське суспільство цифрових технологій та глобальних інформаційних магістралей є пріоритетом успішної політики держави. Особливу увагу приділено вивченню досвіду європейських країн у створенні цифрової економіки. Обґрунтовано необхідність модернізації всіх сфер життєдіяльності завдяки впровадженню цифрових технологій. Доведено роль держави у створенні та організації виконання системного, форсованого сценарію цифровізації країни.

Ключові слова: цифрова економіка, цифрові технології, цифровізація країни, державна політика, інформаційне суспільство.

Жукова Л.Н. Цифровая экономика как объект государственного регулирования. В статье рассмотрены приоритеты государственной политики в направлении развития информационного общества и цифровой экономики в Украине. Определено, что внедрение в украинское общество цифровых технологий и глобальных информационных магистралей является приоритетом успешной политики государства. Особое внимание уделено изучению опыта европейских стран в создании цифровой экономики. Обоснована необходимость модернизации всех сфер жизнедеятельности благодаря внедрению цифровых технологий. Доказана роль государства в создании и организации выполнения системного, форсированного сценария цифровизации страны.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровые технологии, цифровизация страны, государственная политика, информационное общество.

Zhukova L.N. The digital economy as object of government control. In the article priorities of public policy are considered in the direction of development of informative society and digital economy in Ukraine. It is certain that introduction in Ukrainian society of digital technologies and global informative highways is priority of successful policy of the state. The special attention is spared the study of experience of the European countries in creation of digital economy. The necessity of modernization of all spheres of vital functions is grounded due to introduction of digital technologies. The role of the state is proved in creation and organization of implementation of system, forced scenario of digital of country.

Key words: digital economy, digital technologies, digital of country, public policy, informative society.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Цифрові технології відкривають унікальні можливості для розвитку нашої економіки та підвищення якості життя громадян.

В умовах глобальних зрушень бізнес, міста та навіть цілі країни стають «цифровими». Через впровадження інтелектуальних та цифрових функцій змінюється цінність продуктів та послуг, а фізичні процеси та дані, котрі стали «цифровими» та «хмарними», перетворюються на сервіси та стають частиною «цифрової» економіки [1, с. 89]. Тому для України у такий складний період надзвичайно важливо якнайшвидше трансформувати

традиційну економіку в сучасну інформаційну цифрову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку цифрової економіки та формування інформаційного суспільства активно обговорюються у вітчизняній науковій літературі, зокрема у працях Р. Абдєєва, Ф. Гурова, Л. Кіт, С. Коляденко, Д. Маковського, І. Маліка, Н. Мешко, І. Мелюхіна, В. Пилипчук, А. Прокоф'єва, Є. Путилова, О. Риженко. Авторами обґрунтовано основні понятійні категорії та методичні підходи до визначення базисних складових сучасної моделі соціально-економічного розвитку та способів впровадження в економічне середовище інструментів цифрової економіки. Водночас теоретичне усвідомлення та наукове

обґрунтування питань інформатизації суспільства є предметом наукової дискусії зарубіжних дослідників. Вагомий внесок у розробку та запровадження інноваційних цифрових стратегій зробили Р. Інклар, Р. Клео, А. Крімес, Т. Нібель, Дж. Райт, С. Халлер, М. Хейг та інші науковці. Однак багато аспектів впливу цифрової економіки на інституційний статус держави залишаються невивченими.

Для збереження своєї конкурентоспроможності на глобальному ринку Україні необхідно подолати відставання від розвинених країн світу у цифровій сфері. На нинішньому етапі розвитку державі потрібні власні теоретичні розробки заходів щодо формування та запровадження єдиної державної політики у цьому напрямі. Лише наука зацікавлена у дослідженні всієї специфіки сфери «цифрових» технологій. Використання української науки для створення нових технологій та систем, нових цифрових розробок може мати відчутний ефект для економіки, внутрішнього ринку та становлення інноваційної інфраструктури країни взагалі. Сьогодні у вітчизняній економічній науці представлено проект «цифровізації» України до 2020 року. Проте нинішня соціально-економічна ситуація в країні потребує подальшого наукового пошуку концептуального та методологічного інструментарію, що сприятиме вирішенню проблеми інтеграції України в європейський економічний простір у напрямі розвитку передових цифрових трендів, які фокусуються на перспективних ідеях, технологіях та інноваціях.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення пріоритетів державної політики у напрямі розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки в Україні.

Виклад основних результатів. Цифрова економіка є складовою частиною економіки, в якій домінують знання суб'єктів та нематеріальне виробництво, тобто основний показник під час визначення інформаційного суспільства. Розвиток цифрової економіки та формування інформаційного суспільства є глобальною тенденцією, що сприяє стрімкому розвитку інновацій, технологій, залежить від людського капіталу та може суттєво прискорити розвиток кожної галузі та економіки загалом.

Поняття «цифрова економіка», «електронна економіка», «інформаційне суспільство», «економіка знань» формують нову економічну систему, яка замінює індустріальну парадигму. Концепцію електронної економіки у 1995 році сформулював Н. Негропonte, який узагальнив нові риси економічного існування цивілізації. Освоєння Інтернету і формування електронної економіки розпочалися з електронної пошти, продовжились можливостями передачі інформації, появою електронної комерції, інтернет-банкінгу. Виникли галузі електронної економіки, такі як електронна комерція, електронні гроші, електронний маркетинг, електронний банкінг, електронне страхування [2]. Багаторіч-

ний досвід електронної економіки викликав явище переходу кількісних змін у якісні, тобто з'явилася цифрова економіка (digital economy) – глобальна мережа економічної і соціальної діяльності, яка доступна через такі платформи, як Інтернет, мобільні і сенсорні мережі.

У класичному розумінні цифрова економіка – це діяльність, в якій ключовими факторами (засобами) виробництва є цифрові дані та їх використання, що дає змогу суттєво збільшити продуктивність в різних видах економічної діяльності. Також цифровою економікою називають економіку, котра застосовує (споживає) цифрові технології та сервіси. Відповідно, сферу, яка створює цифрові технології, впроваджує їх та обслуговує, називають цифровою індустрією (в українських реаліях цю сферу називають «ІТ-сектор», або «сфера ІКТ») [3].

Розвиток цифрової економіки стрімко змінює світ. Дослідники Швейцарської бізнес-школи IMD застосовують термін «цифровий вихор» (“Digital Vortex”), щоб показати, як на перший погляд невеликі, іноді непомітні зміни, набираючи «вихрову» швидкість, перетворюються на величезні світові трансформації (відкриваються нові можливості, народжуються знання та інформація, з'являються нові бізнес-моделі) [1, с. 89]. З'явився навіть новий термін “GAFAnomika” – від перших літер назв компаній “Google”, “Apple”, “Facebook” та “Amazon”. Сумарна капіталізація цієї «великої цифрової четвірки» вже перевищила ВВП деяких країн Євросоюзу, таких як, наприклад, Іспанія, а темпи зростання цих компаній вражають і вимірюються щороку двозначними цифрами [4]. У зв'язку з цим для України постає питання вибору пріоритетів, які допоможуть упіймати «цифрову хвилю» та вибратися з економічної кризи. Ключовою у цьому напрямі повинна бути діяльність держави, націлена на створення стимулів до цифровізації та формування потреб у цифровізації.

Складні глобальні трансформації та невинні зміни науково-технічного, соціально-економічного, інформаційного характеру вимагають від України вироблення та запровадження інноваційних стратегій для інтеграції в актуальні світові процеси. У цьому контексті явище цифрової культури є знаковим, оскільки вказує на домінуючу форму соціалізації сучасного суспільства – інформаційно-віртуальну [5]. В Україні сьогодні лише формується офіційне та об'єктивне бачення розвитку «інтелектуально-містких, креативних, інноваційних ринків», зокрема «цифрових». Тому впровадження в українське суспільство цифрових технологій та глобальних інформаційних магістралей є пріоритетом успішної політики держави. Це у перспективі дасть змогу розвинути, примножити та використати можливості інтелекту створювати цифрову додану вартість.

«Цифрові» технології необхідні для зростання ефективності української промисловості, а в дея-

ких секторах вони стають основою продуктивних та виробничих стратегій. Їх перетворююча сила змінює традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюжки та обумовлює появу нових продуктів та інновацій. «Цифровий перехід» (“digital transfer”) промисловості відбувається завдяки таким технологіям, як, зокрема, хмарні та туманні обчислення, кіберсистеми, штучний інтелект, нові промислові додатки, Big Data, безпілотні та мобільні технології, «розумні виробництва», робототехніка, технології ідентифікації, адитивні технології (3D-друк), дизайн [1, с. 39].

Цифрова економіка передбачає впровадження цифрових технологій у всіх сферах, а саме виробництві, освіті, медицині, туризмі, соціальній сфері. Сфери життєдіяльності, що модернізуються завдяки «цифровим» технологіям, стають набагато ефективнішими та створюють нову цінність і якість, які дуже часто приводять до повної трансформації старої системи.

В Україні найбільш яскравим прикладом сьогодні є агропромислова сфера, де завдяки цифровим технологіям передові агрокомпанії збільшують свої ROI від 30% до 90% [6].

У сфері малого бізнесу розвиток цифрової економіки відкриває нові можливості для інтеграції малих компаній до міжнародних мереж доданої вартості. Це приведе до зростання експорту з України та рівномірного розподілу доданої вартості всередині країни, що допоможе прискорити соціально-економічний розвиток держави.

Для сфери медицини цифрова економіка означає поступовий перехід до онлайн-медицини, тобто періодична медична діагностика буде замінена на онлайн-спостереження за допомогою сенсорів та датчиків, що є постійно тривалим.

Значним внеском у процес цифровізації медицини є запуск Міністерством охорони здоров'я України першої електронної медичної системи “eHealth”, яка є базою для впровадження всіх подальших реформ в системі охорони здоров'я. Електронна система медицини стане обов'язковою для використання лікарями та пацієнтами з 1 квітня 2018 року. Основне завдання системи полягає у збиранні інформації щодо лікарень, лікарів та пацієнтів, а також веденні обліку наданих послуг, що оплачуються з бюджету [7].

У сфері освіти цифрова економіка передбачає забезпечення учасників навчального процесу комп'ютерною технікою, сучасними мультимедійними електронними підручниками та іншими освітніми онлайн-ресурсами у вільному доступі. Кардинальні зміни в освітньому процесі спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності молоді на ринку праці в нових економічних і соціокультурних умовах. Саме перехід до цифрової економіки знань буде формувати та розвивати навички мислення високого рівня, сприяти створенню нових знань, технологій та інновацій задля сталого розвитку держави.

Для реалізації першочергових ініціатив та усунення бар'єрів на шляху цифрових перетворень у найбільш перспективних сферах необхідно, по-перше, мати законодавчу базу захисту інтелектуальної власності, кібернетичної безпеки, захисту приватних даних, по-друге, розширити доступ до швидкісного широкопasmового Інтернету. Для впровадження цифрових ініціатив Уряд також має бути цифровим, оскільки саме електронне урядування є ключем до реформ в Україні. Сьогодні в державі існують тисячі неефективних адміністративних процесів, які потребують реінжинірингу та оптимізації саме за рахунок електронної взаємодії. Наприклад, швидка імплементація принципу “Digital by Default” в Регламент Кабінету Міністрів України дасть змогу ввести цифрову експертизу для нових урядових документів або внести зміни до наявних. Цей стратегічний підхід дасть змогу забезпечити необхідні передумови для цифрової трансформації української економіки та країни загалом [6], тобто актуальність створення цифрової економіки вже не викликає сумнівів.

Для здійснення «цифрових» проектів варто подолати стереотип прирівнювання «цифрової економіки» до «електронного урядування». Адже «електронне урядування» фокусується на автоматизації сфери державних послуг (електронне обслуговування громадян та бізнесу), тоді як «цифрова економіка» зосереджується на багатьох інших важливих елементах побудови сучасної конкурентної країни, таких як, зокрема, «тверда» та «м'яка» цифрова інфраструктура, цифрове суспільство та цифрові навички, цифрові права, подолання цифрового розриву, цифровізація бізнесу, промисловості, «Індустрія 4.0» [3]. Наприклад, основною ідеєю програми «Індустрія 4.0» є поява «розумних» заводів, які характеризуються ергономікою, адаптивністю та ефективністю використання ресурсів, а також інтеграцією клієнтів і ділових партнерів у бізнес-процеси. Показовим у сфері «розумного виробництва» є досвід Китаю та Німеччини, які активізують співпрацю у промисловій сфері [8]. Також зазначимо, що уряд КНДР прийняв стратегічну ініціативу з масового вкладення ресурсів в проект створення штучного інтелекту, який стане основою для «розумної» економіки. Країна збирається не тільки спонсорувати розробки, але й залучати гроші з приватного бізнесу. Автори концепції вважають, що через кілька років саме високі технології зможуть забезпечити Китаю домінування на глобальному ринку. Зокрема, китайці активно використовують відкриті платформи, залучаючи розробників з усього світу. На цьому ґрунті вже почалося відкрите конкурентне протистояння з аналогічними проектами в США [9].

Україні варто взяти на озброєння досвід Британії щодо впровадження цифрової економіки. Великобританія стала першою в світі країною, в якій було створено Міністерство цифрової економіки та впро-

ваджено широкомасштабне використання хмарних дата-центрів “G. Clouds”. Великобританія є прикладом розвиненої ІТ та інноваційної держави. Вона однією з перших в світі ввела таке поняття, як «цифрова економіка». Україна, де цифрова економіка знаходиться лише в процесі становлення, могла б використувати цей досвід в рамках розвитку зв'язків з британськими партнерами [10].

Особливу увагу нашій країні слід приділити досвіду європейських країн у створенні цифрової економіки. Важливим незмінним пунктом Цифрового порядку ЄС є створення Єдиного цифрового ринку (“Digital Single Market”). Базова європейська концепція спільності і єдності повинна бути реалізована також і в цифровому просторі. Відокремлений розвиток цифрових економік і цифрових ринків країн ЄС призвів до певної фрагментарності, появи непередбачених бар'єрів. Це природним чином не забезпечує узгодженості дії, кооперації та збільшення ефективності.

Єдиному цифровому ринку приділяється величезна увага в кожній країні ЄС. Цифрове об'єднання неможливе без сумісності стандартів, протоколів, інтерфейсів. Сьогодні в світі близько 4% загальносвітових стандартів є європейськими (54% – США, 42% – всі інші). Тому Україна, зробивши свій європейський вибір, повинна у найближчій перспективі стати повноправним членом європейського цифрового ринку.

Відповідно до розрахунків за методологією “DESI” (“Digital Economy and Society Index”) Україна істотно відстає від країн ЄС в питаннях розвитку цифрової економіки та побудови інформаційного суспільства. Технологічний розрив не дає змоги Україні вже сьогодні повноцінно інтегруватися в цифровий європейський простір. Подібна ситуація стосується й інших країн Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова). Щодо цього в 2013 році виникла ініціатива стосовно гармонізації цифрових ринків країн Східного партнерства та ЄС, а саме НДМ (узгодження цифрового ринку) [11]. Саме тому Україна з урахуванням підписаної Угоди про асоціацію з ЄС має визначити свій статус щодо гармонізації цифрового ринку. Успіх цифрової економіки в Україні буде неможливим без об'єднання зусиль всіх гілок влади, бізнесу та громадськості. Водночас «цифрова» модернізація українського суспільства має передбачати низку важливих аспектів.

1) Підвищення «цифрової» грамотності та цифрової культури суспільства. Йдеться про потребу підготовки громадян до «цифрової» соціалізації та культури, оскільки нові технології формують новий акцент на специфічні навички та компетенції, якими має вільно володіти людина для повноцінної інтеграції у цифровий простір.

2) Державне управління сферою ІКТ доцільно перенести від питань «управління сферою ІКТ»

до питань «цифровізації країни». Тобто існує потреба в переосмисленні предмета державного управління та створенні нових більш сучасних форматів управління.

3) Розвиток цифрової інфраструктури. Фактично йдеться про нову якість та покриття широкосмуговим Інтернетом території України. При цьому вкрай важливим є зменшення цифрової нерівності. Віддалені селища та соціальні об'єкти, багато з яких перебувають у так званому цифровому розриві, слід наблизити до можливостей міста. Такі інфраструктурні проекти доцільно розвивати разом із ЄС та стратегічними партнерами, адже інфраструктурою доступу до Інтернету є досить суттєві інвестиції та масштаби.

4) Відповідне «цифрове» законодавство. Необхідно на законодавчому рівні визначити та закріпити цифрові права громадян, визначити принципи цифровізації, забезпечити стимулювання цифровізації всіх галузей економіки та реалізацію плану заходів щодо усунення законодавчих, інституційних і податкових бар'єрів [12].

5) Захист інтелектуальної власності. У цифровому просторі охорона та захист прав інтелектуальної власності є ключовим фактором, який впливає на мотивацію формувати інноваційний та креативний потенціал вітчизняного бізнесу та громадян. Адже часто йдеться про юридичну можливість отримувати комерційний зиск та гарантії захисту своєї інтелектуальної праці. У рамках захисту об'єктів інтелектуальної власності необхідно проводити глобальну співпрацю, яка поліпшить управління ризиками від кіберзагроз та координацію між зацікавленими сторонами у локальному та світовому масштабі. Вона повинна фокусуватись на роботі з владою інших країн, щоб створити норми кібербезпеки, які підтримують стабільність та захищеність у цифровому світі.

Висновки. Підсумовуючи, слід відзначити, що ключовим ініціатором руху до цифрової економіки має бути держава, яка створить та організує виконання системного, форсованого сценарію цифровізації країни. Форсований сценарій цифровізації передбачає усунення інституційних, валютно-грошових, фіскально-податкових, законодавчих бар'єрів, що перешкоджають розвитку «цифрової» економіки, цифровому перетворенню всіх сфер життєдіяльності та запровадженню державою масштабних трансформаційних ініціатив та проектів цифровізації країни. Саме держава повинна на політичному рівні закріпити за цифровізацією ознаку пріоритету в економічній політиці та системно підтримувати рух у цьому напрямі, адже цифрова економіка – це ключ до конкурентоздатності держави, національного бізнесу та суспільства. Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на визначення пріоритетних напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Список літератури:

1. Проект «Цифрова адженда України – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bit.ly/2htldTw>.
2. Окландер М. Специфічні відмінності цифрового маркетингу від інтернет-маркетингу / М. Окландер, О. Романенко // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2015. – Вип. 12. – С. 362–371.
3. Цифрова економіка – це реально [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chp.com.ua/all-news/item/48511-tsifrova-ekonomika-tse-realno>.
4. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка / Ю. Пивоваров // Новий час. – 2017. – 28 квітня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nv.ua/ukr/opinion/pivovarov_j/navishcho-ukrajini-tsifrova-ekonomika-10_53336.html.
5. Астаф'єв А. Питання розвитку цифрової культури українського соціуму : аналіт. зап. / А. Астаф'єв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1631>.
6. Риженко О. Навіщо Україні цифрова економіка / О. Риженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nachasi.com/2017/07/12/digital-by-default-ukr>.
7. Електронне здоров'я – що варто знати про реформу e-health в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nachasi.com/2017/06/27/e-health-faq>.
8. Німеччина та Китай активізують співпрацю в сфері «промисловість 4.0» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/-40/a-18582694>.
9. Китай інвестує в розумну економіку на базі штучного інтелекту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shepetivka.org.ua>.
10. Данченко О. Україні варто взяти на озброєння досвід Британії щодо впровадження цифрової економіки / О. Данченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://apostrophe.ua/ua/news/economy/2017-02-01/ukraine-nujno-vzyat-na-voogujenie-opyit-britanii-ro-vnedreniyu-tsifrovoy-ekonomiki---danchenko/85328>.
11. Мініч О. Дорожня карта цифрової економіки. Як найкраще адаптувати європейський досвід / О. Мініч // Європейська правда. – 2016. – 12 жовтня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/10/12/7055753>.
12. Кубів С. Як Україні здійснити цифровий стрибок / С. Кубів // Новий час. – 2017. – 27 квітня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/opinion/kubiv/jak-zrobiti-tsifrovij-stribok-dlja-ukrajinskoji-ekonomi-ki-1051272.html>.

УДК 331.105.6:35

Шедяков В.Е., к.э.н., д.с.н., доцент,
независимый исследователь (Киев)

ЦЕННОСТЬ ЖИЗНИ И ВОЗМОЖНОСТЬ ТВОРЧЕСТВА КАК ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОСТСОВРЕМЕННЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

Шедяков В.Е. Ценность жизни и возможность творчества как характеристики постсовременных общественных изменений. Статья продолжает подведение итогов в анализе места и особенностей экономических факторов обеспечения позитивных социально-политических динамик в обществе. Исследовательские акценты переносятся на возможности поведенческой экономики, рефлексивного управления, государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: сущностные силы, производство, отчуждение, творчество, поведенческая экономика, рефлексивное управление, реформы.

Шедяков В.Є. Цінність життя і можливість творчості як характеристики постсучасних суспільних змін. Стаття продовжує підбиття підсумків в аналізі місця та особливостей економічних чинників забезпечення позитивних соціально-політичних динамік в суспільстві. Дослідницькі акценти переносяться на можливості поведінкової економіки, рефлексивного управління, державно-приватного партнерства.

Ключові слова: сутнісні сили, виробництво, відчуження, творчість, поведінкова економіка, рефлексивне управління, реформи.

Shedyakov V.E. The value of life and the possibility of creativity as characteristics of post-modern social changes. The article continues summarizing the analysis of the place and features of economic factors ensuring positive socio-political dynamics in society. Research emphasis is shifted to the capabilities of the behavioral economy, reflexive management, public-private partnership.

Key words: essential forces, production, alienation, creativity, behavioral economics, reflexive management, reforms.

Постановка проблеми. Состояние и динамика структуры совокупной рабочей силы всегда были важнейшей характеристикой политико-экономических преобразований. В постсовременном обществе и хозяйствовании этого недостаточно; требуется гораздо более широкий диапазон возможностей реа-